

դեցու մօտ և վերան քարեր գարսել: Ուխտաւորները մօմ են վառում այդ քարակոյտի վրայ և մատաղներ անում:

Ա ը Զ.

Սրա մասին կալ հետեւեալ աւանդութիւնը.

Արջը ժամանակով մարդ ջրադացպան է եղել. երբ շատ գողութիւններ է արել, Աստուած բարկացել է վրան և արջ գարձրել: Եւ ապացոյց սրան՝ երբ սպանում են արջին, սա առաջին թաթերը միմեանց վրայ դնելով՝ խաչում է:

* *

Բոլոր կենդանիները և բոյսերը լեզու ունին և կարող են խօսել: Որպէսզի մարդիկ կարողանան նրանց հասկանալ, պէտք է, որ շահմար օձը իւր լեզուն քաշէ մարդու բերանը: Այս բաղդին արժանացել են ովջի (օրսորդ) Փիրումը և Լօխմանին:

Է. ԳԼՈՒԽ.

ԼՈՒՍԱՌՈՐՆԵՐԻ ՊԱԾՏԱՄՈՒՆՔ

Արնւ Լու լուսին.—Վարանդայում գեռ մինչև այժմս էլ ծերունիներ և պառաւներ կան, որոնք պաշտում են արեգակը և լուսին: Շատ անգամ պատահում է, որ սրանք ծուներ են չորում նոր ծագող արեգակի և նոր նորող լուսնիակի առաջ և աղօթում նրանց այսպէս. «Աստծոյ ցնծուղն տուած ըրիդնակ, ալ մօրալ նոր ըլած լուսնիկեալ, իմ երեսս քո ոտանըդ տակը, դու իմ խոխէքս պահես: և այլն: Լուսնի նորին գրեթէ բոլոր գիւղացիները առաջին անգամ լուսնին նայելիս, միքանիսը բաղդաւոր համարուած երեսայի կամ մարդկանց երեսին են նայում, լուսալով, որ այդ ամիս բաղդա-

ւոր կերպով կ'անցնեն, ուրիշներ գրամի վրայ հայեացք ձգելով համբուրում և ճակատին են դնում, լուսավով շատ գրամ շահել այդ ամսում:

Արեւով երգուիլը շատ սովորական է՝ Վիմ արեւը վկայ, քու կանանչ արեւդ վկայ:

Միհր աստծու պաշտաման մնացորդ՝ խոտի կամ փայտի կոյտեր վառելու սովորութիւնը դեռ մինչև այժմ էլ շարունակուում է Վարանդայի գիւղերում, թէև քաղաքում արդէն վերջացել է:

Տեառնընդառաջի երեկոյին նշանուած երիտասարդները ցրտնի ծառի ճիւղեր են բերում և դարսում եկեղեցու գաւթում: Յետոյ եկեղեցու ջահից բերած մոմով վառում են այդ կայտը, ծուխի ուղղութիւնից գուշակութիւններ անում, նորահարսին, ինչպէս և՛ նորածին երեխային երեք անգամ պրտտեցնում շուրջը: Երիտասարդները թռչում են կոյտի վրայով, ուրիշներ պար բռնում շուրջը:

Արեւի և լուսնի մասին կան լետեեալ աւանդութիւնները:

Ա.

Ժողովուրդը լուսինն ու արեւը քոյր և եղբայր է համարում: Մի օր քոյր արեւը ասել է, թէ ինքը վախենում է գիշերը մանգալուց և ցերեկն էլ ամաչում երբ իրեն են նայում: Այդ ժամանակ եղբայր լուսինը պտտասխանել է նրան, թէ ինքը գիշերը կը շրջի, թող ցերեկը նա պտտուի, միայն վերցնի մի քանի թոփ ասեղ և խրի իրեն նայողի աչքերը: Եւ այդպէս էլ եղել է: Արեւը նստած մի առիւծի մէջքին, նլանում է երկնակամարի վրայով, և երեկոյեան դնում հանգստանում մօր գրկում: Առիւծը իւր վիթխարի թրով պաշտպանում է նրան քաջքերից:

Բ.

Մի օր լուսնի և արեւի մայրը խմոր էր հունցում, օր-

գին, լուսինը, գալիս և խնդրում է, որ իրեն համար էլ մի քլիթ շինի, մայրը բարկանում և խմորոտ ձեռքով խփում է երեսին: Դեռ մինչև այժմ էլ լուսնի վրայ երևում են նրա խմորոտ մատների հետքերը:

Գ.

Մի կին իւր որդու համար գուլբայ էր գործում: Երբ քիչ էր մնացել վերջացնելու, արեգակը ուզում էր մայր մտնի, ուստի մայրը ասաց որդուն, թէ թող մնալ վաղը կը վերջացնեմ: Որդին աղաչում է մօրը, որ այդ օրը վերջացնի: Այդ գէպքում, ասում է մայրը, աղաչիր արեգակին, որ մի քիչ սպասէ: Երեխան դառնում է արեգակին և ասում. «Ձան արեգակ, մի քիչ սպասիր, մայրս վերջացնի զիզի գուլպաս, հագնեմ»: Արեգակը սպասում է և երբ երեկոյեան ուշ մայր է մտնում, մայրն հարցնում է, թէ ինչո՞ւ այնքան ուշացաւ:

Արեգակը պատասխանում է, թէ մի երեխայ խնդրեց իրեն սպասել, մինչև որ մայրը կը վերջացնէր նրա գուլպան: Արեգակի մայրը բարկանում է և անիծում երեխային, որ ցերեկը մեռնի և գիշերը կենդանանալ, նրա մայրն էլ երբէք չվերջացնի գուլպան: Եւ այնուհետև այս երեխան ցերեկները մեռած է լինում, իսկ գիշերները կենդանանում և գալիս է մօր մօտ, խնդրում իւր զիզի գուլպան: Սակայն մայրը երբէք վերջացրած չէ լինում, որովհետև գործածը ինքն իրեն քանդում է և խեղճ երեխան ոտաբոբիկ թափառում է:

Դ.

Մի հարսնացու ցանկանալով անշուշտ աւարտել իւր փեսացուի գուլպան, խնդրել է արեգակից մի քիչ էլ սպասել: Բարի արեգակը կատարել է հարսնացուի խնդիրը և ուշ մայր մտել: Սակայն արեգակի չար մայրը, հարցնելով նրա ուշանալու պատճառը՝ բարկացել է և անիծել հարսնացուին,

տակով. «Քար դառնալ նառ: Իսկոյն խեղճ հարսնացուն քար է դարձել: Եւ այս օր էլ Նինգի գիւղի մօտ ցոյց են տալիս այդ քար դարձած հարսնացուն:

Խաւարում.—Արեւի և լուսնի խաւարումը բացատրում են այսպէս. Քաջքերը կամ սատանաները կտրելով նրանց ճանապարհները, ուզում են վիրաւորել նրանց, իսկ նրանք պաշտպանւում են և վերջի վերջոյ լաղթում:

Խաւարման ժամանակ մեծ սուգ է տիրում գիւղերում. երիտասարդները հրացաններ են արձակում դէպի վեր, մտածելով թէ կարող են քաջքերին խփել, ուրիշներ պղնձեայ ամաններ ծեծելով և զանգերը խփելով ահագին աղմուկ են բաձրացնում, դարձեալ քաջքերին վախեցնելու նպատակով: Իսկ կանանցից շատերը լալիս են ցաւից և երկիւղից:

* *

Օր.—Երկնքում կալ երեք թռչուն: Երբ սրանցից առաջինը ձայն է հանում, բացւում է առաւօտը, երկրորդի ձայնելիս դառնում է կէս օր, իսկ երբ երրորդ թռչունն է ձայնում՝ մութը պատում է աշխարհը:

Աստղեր.—Սրանցից ամէն մինը պատկանում է մի մարդու: Բարեգործ և առաքինի մարդունը պալծառ է լինում, չարագործ և անբարոյականինը՝ աղօտ: Երբ աստղը վայր է ընկնում, և կամ փոխում է իւր ընթացքը, մարդը մեռնում է:

Գիսաւոր աստղեր երեւալիս ասում են թէ մեծ աղէտներ է պատահելու, թագաւոր է մեռնելու և այլն:

Յարդ գողի ծանապարհի մասին պատմում են, թէ մի մարդագալլ հարս լուանալով իրենց հիւրի ոտները, շատ փափլիկ է գտել և երբ բոլորը քնել են, գնացել է, որ ուտի, սակայն հիւրը դաշոյնի մի հարուած է տուել նրա ծծիւն: Իսկոյն կաթը ցալտել է երկինք, և մինչև այժմս էլ իւր հեռքը թողել:

Ուրիշներ էլ հաւատացնում են, թէ դա Աստծու արքայութեան ճանապարհն է:

Շատերն էլ պատմում են, թէ մինը (չգիտեն թէ ով) դարման է գողացել և ճանապարհին վայր թափել, որի հետքը մնացել է ու այժմ էլ կոչվում «ղերմանդղի»:

Ամալ.—Սաստիկ սպիտակ և առանձին կանգնած ամպ երևանելիս ասում են, թէ դա Աստծու միջուքն է:

Իսկ եթէ այս ամպը շատ փոքր է, ասում են դարմանագող է, որովհետեւ դա նշան է, որ քամի պիտի լինի և կալերից դարման գողանալ:

Որոտման մասին ասում են, իբր թէ մի պառաւ մի պարկի մէջ քարեր ածած քաշ է տալիս, որից և՛ լառաջանում է գոռգոռոց:

Ոմանք էլ կարծում են, թէ դա լառաջանում է բլրկոնն քամու սաստիկ շարժումից:

Առաջին որոտման ժամանակ գիւղացիները երկաթ են կծում և քարով իրենց գլխներին խփում, ասելով.

«Քրրբգլխի, ըրկըթը կեռիկս և այս այն նպատակով, որ այդ տարի կարկուտ չգալ:

Որոտ.—Մի բամբակի պառաւ, նստած մի բամբակի ձիու վրայ, ձեռին մի բամբակի մտրակ քշում է երկնքով: Նրա ձիու ոտների տրոփիւնից լառաջանում է որոտը:

Կայծակը հրեշտակների գաւազանն է, որով խփում են ստատաններին:

Ոմանք էլ կարծում են, թէ երկու հրէշ կալ, որ կրոււմ են միմեանց հետ սրերով, այս սրերի փայլից լառաջանում է փայլակը, միմեանց ընդհարումից՝ կայծակն ու որոտը: Եւ կամ երկու վիթխարի գազաններ միմեանց հետ «ղոջի են տալիս», — պոզերը միմեանց խփելով կռւում են, որոնց պոզերի ընդհարումից լառաջանում է կայծակը:

Ուրիշներ էլ պնդում են, թէ երկնքում մի պառաւ մի

թշուկ ծառայ ունի, որ փայտ կոտորելիս կացինը քարին է դիպցնում, որից և կայծակ է լառաջանում:

Ժիածանը, — տեղական բարբառով «կանաչ կարմիրը», Աստծու գօտին է համարւում: Նրանով գուշակութիւններ են անում, այսպէս՝ եթէ դեղին գոյնը միւսներէց աւելի է, այդ նշան է, որ այդ տարին շատ հիւանդութիւններ պիտի լինի. երբ կանաչ գոյնն է աւելի, դա ապացոյց է, որ այդ տարի ցորենը առատ է լինելու, իսկ եթէ կարմիրն է աւելի, գինին է առատ լինելու:

Մի աւանդութիւն էլ ասում է, թէ ծիածանը այն կանաչ կարմիր թելն է, որ բերեց Գասպար Թագաւորը, իբրև Կնքահայր Քրիստոսի պարանոցը կապելու:

Նրկրաշարժի մասին հետևեալ կարծիքներն են տիրում:
ա. Գետնի տակ ապրում է մի եղջերու, որի եղջիւրի վրայ դրուած է մի մեծ կաթնայ, լի մի տեսակ հեղուկով: Երբ հեղուկը տաքանում է, կոտրում է կաթնան և կտորները խփւում գետնին, որից և լառաջանում է «ժաժքը»:

բ. Գետնի տակ կայ մի եզ, պոչը դրած մէջքին, երբ շարժում է պոչը և խփում գետնին, երկրաշարժ է լինում:

գ. Գետնի տակ մի ձուկ կայ, երբ մէջքը քոր է գալիս, շարժւում է և իւր հետ շարժւում երկիրը:

դ. Մի հրեղէն քամի մտնում է երկրի մէջ և շարժւում նրան:

ե. Վերկոծն քամին մտնում է այն ջրի մէջ, որի վերայ գտնւում է մեր աշխարհը և թլկոծում ջուրը: Ջրի ալեկոծութիւնից շարժւում է և մեր երկիրը:

Ը. ԳԼՈՒԽ

ՔԱՅՔԵՐ ԿԱՍ ՍԱՏԱՆԱՆԵՐ

Դռնավարդի և Քառասնի, ինչպէս և՛ Սզոխի և Թաղլարի միջև կան խոր ձորեր, սաղարթախիտ ծառերով ծած-